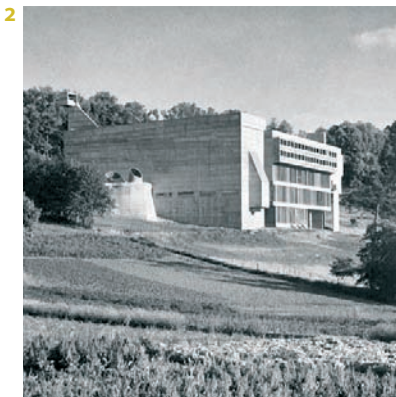

El error como genialdad

*Quand 'y a plus d'vin dans mon tonneau
ils n'ont pas peur de boire mon eau.*

Georges Brassens

L'error com a genialitat

No gosaré explicar l'arquitectura del convent de La Tourette. Casi ha passat mig segle d'ençà que es va construir i ja se n'ha escrit molt. Esmentaré allò que no s'ha publicat i que em sembla important, un comentari d'en Helio Piñón. N'Helio deia que és un edifici lineal, encara que enclou un espai rectangular, no es tracta d'un claustre. Em sembla important, perquè això condiciona la vida al convent. L'espai central no és lloc de convivència, sinó que està ocupat per passadors que apropren les cel·les al santuari i al refectori, o per volums particulars que emergeixen dels murs perimetrals, com la sagristia i l'oratori. El terreny no ha modificat la seva topografia i el buit central recorda les cavitats que contenen alguns aparells dels vertebrats.

L'arquitectura no és un conjunt d'il·lustracions que es publiquen comentades en revistes i llibres, ni un catàleg per a peregrinacions turístiques. L'arquitectura és un conjunt de llocs construïts a on esdevenen fets, i sense ells li mancaria sentit. L'objectiu de l'arquitectura no és la pròpia arquitectura, l'arquitectura és només un complement de la vida, com ho és vi d'una bona companyia i d'una conversa agradable.

Parlaré de la vida.

La distància entre el convent de la Tourette i la ciutat de Lyon és suficient perquè la importància de la ciutat no destorbi la pau del convent. El convent està situat a la part alta d'una vessant de ponent i gaudeix d'una ampla vista en la qual la part forestal o la rural ocupen més espai que la urbana. És un lloc adient per a la reflexió, perquè s'hi viu una solitud limitada. A pocs centenars de metres cap al nord del convent hi ha un llogaret, Eveux, que no convida al vianant a molestar la intimitat dels seus habitants, i a poc més d'un quilòmetre cap a l'oest es passen unes vies de tren i s'arriba a un dels deu pobles més avorrits del món, l'Arbresle. En el mes d'agost semblaria un poble abandonat, si la conservació dels edificis i les plantes cuidades no ho desmentissin. Si a cel post a un li ve de gust prendre un pastis, pot obrir una porta amb cortinetes de l'únic bar que es troba obert a aquesta hora, sona una campaneta, i quan un s'asseu a una de les sis taules buides, surt una mestressa que porta la beguda amb amabilitat, i un fa via a pagar per no molestar-la més.

El convent es troba a la frontera entre un bosc i una zona rural; el bosc envolta el convent per migjorn i per llevant, i a ponent hi ha un safareig i cavalls que es veuen des del refectori. S'ha d'anar fins a la finca per veure la façana occidental, la més expressiva —potser la més complexa— del convent. El camí de tornada és l'antic accés al convent. Com que s'han publicat nombrosos comentaris i imatges del convent és fàcil oblidar allò que un sap; tant se val saber que a l'altra banda del mur nord hi ha un temple, es passa arran d'ell com qui passa arran d'una murada, sense demanar-li explicacions per la inclinació de la coberta, ni per l'absència d'una frontalitat manifesta; si hi ha qualque dubte sobre la inclinació, el canvi en la direcció de l'encofrat l'elimina. Hi ha algunes

Error as a stroke of genius

I will not try to explain the architecture of the La Tourette Monastery. Nearly half a century has passed since it was built and much has been written about it. I will mention something that has not been published and that in my view is important, a comment by Helio Piñón. Helio said that it is a linear building, because although it encloses a rectangular space, it is not a cloister. I think it is important because it affects life in the monastery. The central space is not a place of coexistence; it is occupied by the passages that connect the cells to the sanctuary and the refectory, or by singular volumes that emerge from the perimeter walls, such as the sacristy and the chapel. The slope of the land remains unaltered and the central hollow is reminiscent of the cavities in which some mammalian systems are housed.

Architecture is not a set of illustrations that are published with commentaries in magazines and books, nor a catalogue of places for pilgrimage tourism. Architecture is a set of built places in which events occur, and without them it would lack any meaning. Architecture is not an end in itself; architecture is just a complement for life, as wine is for good company and agreeable conversation.

I will talk about life.

The distance between La Tourette and the city of Lyon is sufficient to ensure that the importance of the city does not disturb the peace of the monastery. The monastery is situated on the upper part of a western slope and enjoys far-reaching views with forests and rural landscapes occupying much more space than urban landscapes. It is an ideal place for reflection, because a limited loneliness is experienced there. Just a few hundred metres north of the monastery there is a hamlet, Eveux, which does not invite passers-by to disturb the privacy of its residents, and just over a kilometre to the west, there is a railway junction near one of the ten most boring villages in the world, L'Arbresle. During the month of August you could mistake it for an abandoned village, were it not for the well-maintained buildings and the cared-for appearance of the plants. If, mid-afternoon, you fancy a pastis, you can open the curtained glass door of the only bar you will find at that hour, a bell will ring, and as you occupy one of the six empty tables, a lady will appear and serve the drinks with an amiable gesture, while you hurry to pay so as not to inconvenience her further.

The monastery is on the border between a forest and a rural area: the forest surrounds the monastery along the south and the east sides, while to the west there is an estate with a reservoir and horses that can be seen from the refectory. You have to walk to the estate to see the western façade, the most expressive — or perhaps the most complex — of the entire monastery. The return journey is along the old access path to the monastery. As numerous comments and images of the monastery have been published, it is not difficult to forget what you know; it doesn't matter that you know that on the

1, 2, 3
La Tourette

4
L'Arbresle

No trataré de explicar la arquitectura del convento de La Tourette. Ha pasado casi medio siglo desde su construcción y se ha escrito mucho acerca de ello. Citaré algo que no se ha publicado y me parece importante, un comentario de Helio Piñón. Helio decía que es un edificio lineal, aunque encierre un espacio rectangular, no se trata de un claustro, me parece importante porque afecta a la vida en el convento. El espacio central no es lugar de convivencia, está ocupado por pasadizos que acercan las celdas al santuario y al refectorio, o por volúmenes singulares que emergen de los muros perimetrales, como la sacristía y el oratorio. El terreno no ha alterado su topografía y el hueco central recuerda las cavidades en que se alojan algunos aparatos de los vertebrados.

La arquitectura no es un conjunto de ilustraciones que se publican con comentarios en revistas y libros, ni un catálogo de lugares de peregrinación turística. La arquitectura es un conjunto de lugares construidos en los cuales ocurren hechos, y sin ellos carecería de sentido. El fin de la arquitectura no es la arquitectura misma, la arquitectura es sólo un complemento de la vida, como lo es el vino de una buena compañía y de una conversación amena.

Hablaré de la vida.

La distancia entre el convento de la Tourette y la ciudad de Lyon es suficiente para que la importancia de la ciudad no perturbe la paz del convento. El convento está situado en la parte alta de una ladera oeste y disfruta de una vista amplia en la que lo forestal o lo rural ocupan mucho más espacio que lo urbano. Es un lugar idóneo para la reflexión, porque allí se vive una soledad limitada. A pocos centenares de metros hacia el norte del convento hay una pedanía, Eveux, que no invita al viandante a turbar la intimidad de sus habitantes, y a poco más de un kilómetro hacia el oeste, se cruzan unas vías de tren y se llega a uno de los diez pueblos más aburridos del mundo, l'Arbresle. Durante el mes de agosto podría parecer un pueblo abandonado si no lo desmintiera la buena conservación de los edificios y el aspecto cuidado de las plantas. Si a media tarde le apetece a uno tomar un pastis, puede abrir la puerta con cortinillas del único bar que encuentra a esta hora; suena una campanilla, y cuando ocupa una de las seis mesas vacías, aparece una señora que sirve la bebida con gesto amable, y uno se apresura a pagar para no volver a importunarla.

El convento está en la frontera entre un bosque y una zona rural; el bosque rodea el convento por el sur y el este, y al oeste hay una finca con una alberca y con caballos que se ve desde el refectorio. Hay que pasear hasta la finca para ver la fachada occidental, la más expresiva —o quizá la más compleja— del convento. El recorrido de vuelta es el antiguo camino de acceso al convento. Como se han publicado numerosos comentarios e imágenes del convento, no es difícil olvidar lo que uno sabe; no importa que uno sepa que al otro lado del muro norte hay un templo, se

fissures a l'ampit de la coberta, fissures que acrediten que el formigó és formigó; benedites fissures, quan a l'arquitectura d'avui en dia hi ha tanta falsedat... el volum que allotja les capelles de la cripta i el seus "canons de llum" és una anècdota amable, un regal per a la vista, com ho són les torretes que coronen alguns baluards de murada renaixentista; tenen una mida considerable, però semblen un jogueroi devora el mur. El mur sí que és important!

El convent de la Tourette sembla auster, però encara ho és molt més del que sembla. Només la façana a ponent amb l'imponent gelosia que tanca el refectori i els centres d'estudi, faria la impressió que es tracta d'un edifici luxós, i també és cert que ho és. Prendre un àpat frugal en el refectori és un luxe que no es pot gaudir en cap edifici de renom, encara que figurin a una guia gastronòmica.

El P. Couturier va ser molt valent a encarregar a Le Corbusier el projecte del convent a partir d'un pressupost tan reduït, i Le Corbusier va tenir molt coratge acceptant el desafiament de fer gran arquitectura a partir de mitjans tan escassos. La seva nova definició d'arquitectura, que la identifica en "obtenir relacions emocionants a partir de materials en brut", és una prova de la satisfacció que li va produir l'obra.

Avui en dia no seria possible una cosa així; els valors dominants d'en temps primer, en els quals es va construir el convent semblarien ridículs, quan no subversius. Segons sembla, no seria arriscat suposar que els actuals arquitectes d'orella alta no saben projectar si el pressupost no és faraònic i amb l'opció de ser triplicat durant la construcció.

El primer que es veu quan s'arriba al convent, les façanes a nord i llevant, mostren una mena de fortalesa fermament ancorada en el terreny, encara que el moviment de terres és el que correspon estrictament als fonaments. Les façanes de ponent i de migjorn es recolzen en murs amb arcs. El criteri d'economia afecta a tota la construcció, que és en tot, molt senzilla, murs de càrrega amb forjats unidireccionals en el temple i les cel·les, i pòrtics de formigó armat quan les dimensions de l'espai ho demanen. L'escala d'accés a les cel·les té una pendent molt marcada, ja que el convent va ser concebut com a seminari, però, miraculosament, no cansa pujar-hi. Devora el mur els graons estan entravessats per conduccions embolicades amb mànegues negres. Els bastiments de les portes de les cel·les són taulons, i a ran de la porta un senzill taulell fa de porticó de ventilació; un referit rugós i gruixut impedeix que passi la llum per les juntes. A l'acció d'entrar a la cel·la li succeeix un ritual mètric; braços en creu amb les puntes dels dits tocant les parets: cent vuitanta-tres centímetres; tocar el sòtil amb la punta dels dits sense aixecar els talons: dos-cents vint-i-sis; plantes dels peus toquen un mur i amb el cap l'altre: en Leonardo tenia raó. No és que jo sigui tan alt, és que la bona arquitectura fa créixer. El llit té seixanta centímetres d'ample; quan s'està adormit no és estreta. Entre el llit i la petita terrassa hi cap una taula raonable, i darrera

other side of the north wall there is a temple, you pass alongside it like someone passing alongside a wall, and do not ask for explanations regarding the slope of the roof, nor the absence of a manifest frontality; if there is some doubt about the slope, the change in direction of the formwork eliminates it. There are some cracks in the roof parapet, cracks that confirm that the concrete is concrete; blessed cracks, with the falseness that exists in architecture nowadays... The volume that houses the chapels of the crypt and its "light cannons" is an agreeable anecdote, a treat for the eyes, like the little towers that crown some Renaissance defensive walls; they are of a considerable size, but next to the wall they look like toys. The wall is what is really important!

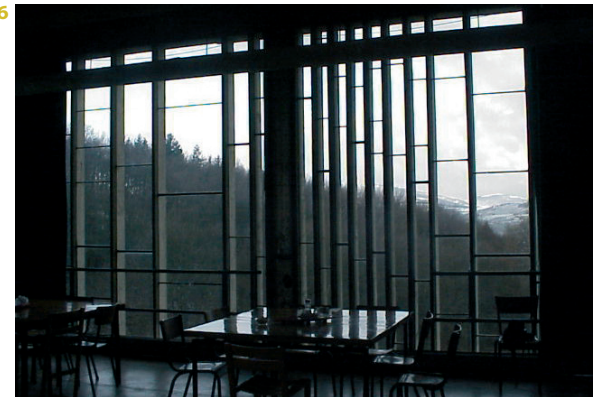
The La Tourette monastery looks austere, but in fact it is much more austere than it looks. Only the western façade, with the imposing lattice-work of the refectory and the study centres, could give the impression that we are dealing with a luxurious building, and it is, that is true; a frugal snack in the refectory is a luxury that cannot be enjoyed in any of the buildings of renown today, even if they are listed in a gastronomic guide.

Father Couturier was very bold to commission the monastery project to Le Corbusier on such a modest budget, and Le Corbusier was very brave to accept the challenge of designing great architecture using such meagre resources. His new definition of architecture, which identifies it with establishing emotional relationships with raw materials, is proof of the great satisfaction that the work gave him.

Today something like this would be impossible, the reigning axiology at the time the monastery was built would be considered ridiculous, not to say subversive. It is not risky to venture that today's fancy architects don't know how to plan unless the budget is monumental and has the option of being tripled as construction takes place.

The first views when you arrive at the monastery are the façades to the north and the east. They show a kind of fort firmly anchored into the ground, although the only earth-moving corresponded strictly to the laying of foundations. The western and southern façades are supported by walls lined with archways. Economic criteria affect the entire construction, which is simple in its entirety, with load-bearing walls with one-way slabs in the temple and cells, and reinforced concrete porticos where the space dimensions require them. The stairway providing access to the cells is very steep, as the monastery was conceived as a seminary, but, miraculously, climbing it does not tire you out. Next to the wall, the steps are crossed by conduits shrouded in black hose. The frames of the cell doors are planks, and next to the door a simple board acts as a ventilation hatch; rough, thick rendering prevents light from passing through the joints. When entering the cell the metric ritual occurs: arms in a cross with the fingertips touching the walls: one hun-

516 La Tourette

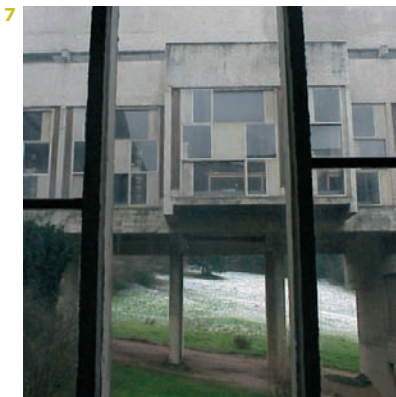
pasa junto a él como quien pasa junto a una muralla, y no le pide explicaciones por la inclinación de la cubierta, ni por la ausencia de una frontalidad manifiesta; si hay alguna duda acerca de la inclinación el cambio en la dirección del encofrado la elimina. Hay algunas fisuras en el parapeto de la cubierta, fisuras que acreditan que el hormigón es hormigón; benditas fisuras, con la falsedad que hay en la arquitectura de hoy en día... El volumen que aloja las capillas de la cripta y sus "cañones de luz" es una anécdota amable, un regalo para la vista, como las torrecillas que coronan algunos baluartes de muralla renacentista; tienen un tamaño considerable, pero parecen un juguete junto al muro ¡El muro, sí que es importante!

El convento de la Tourette parece austero, pero es mucho más austero de lo que parece. Sólo la fachada oeste, con la imponente celosía del refectorio y los centros de estudio, podría dar la impresión de que se trata de un edificio lujoso, y también es cierto que lo es. Tomar una colación frugal en el refectorio es un lujo que no ofrece ningún edificio de renombre, aunque figure en una guía gastronómica.

El P. Couturier tuvo mucha osadía al encargar a Le Corbusier el proyecto del convento a partir de un presupuesto tan modesto, y Le Corbusier fue muy valiente al aceptar el reto de hacer gran arquitectura a partir de medios tan escasos. Su nueva definición de arquitectura, que la identifica con "obtener relaciones emocionantes a partir de materiales en bruto", es una prueba de la satisfacción que le produjo la obra.

Hoy sería imposible algo así; la axiología dominante en los tiempos remotos en que se construyó el convento se consideraría ridícula, cuando no subversiva. Por lo que se ve, no es arriesgado suponer que los actuales arquitectos de postín no saben proyectar si el presupuesto no es faraónico y con opción a ser triplicado durante la construcción.

Lo primero que se ve al llegar al convento, las fachadas a norte y a este, muestran una especie de fortaleza firmemente anclada en el terreno, aunque el movimiento de tierras es el que corresponde estrictamente a la cimentación. Las fachadas de poniente y mediodía se apoyan en muros con arcs. El criterio de economía afecta a toda la construcción, que es muy sencilla, muros de carga con forjados unidireccionales en el templo y las celdas, y pòrticos de hormigón armado cuando las dimensiones del espacio lo exigen. La escalera de acceso a las celdas tiene una pendiente muy acusada, porque el convento fue concebido como seminario, pero, milagrosamente, no cansa subir por ella. Junto al muro, los peldaños están atravesados por conducciones aisladas con manguitos. Los marcos de las puertas de las celdas son tablones, y junto a la puerta, un simple tablero hace de porticó de ventilación; un revocado rugoso y grueso evita el paso de la luz por las juntas. A la acción de entrar en la celda sucede el ritual métrico; brazos en cruz con las puntas de los dedos tocando las paredes: ciento ochenta y tres centímetros; tocar el techo con la punta de los dedos sin levantar los talones:

7 el petit radiador, que està en una fornícula devora la taula, els monjos han revestit el fons amb paper d'alumini per evitar els fongs de condensació.

Damunt la taula hi ha un fullet informatiu. L'hoste es pot moure lliurement si no destorba la intimitat dels frares, és a dir, les seves cel·les i la biblioteca. És inevitable recordar que les biblioteques dels convents varen ser el refugi de la cultura grecoromana fins que arribaren temps més plàcids; també avui seria necessari posar a recer una altra cultura no tan llunyana. El fullet també informa dels horaris de cada àpat i exigeix rigurosa puntualitat. Sigui martirologi o un altre assumpte piadós, cada àpat comença amb una lectura.

El corredor té secció quadrada, però no és massa elegant prendre mesures in situ. Quan el primitiu seminari es va transformar en centre d'estudis, es va haver de disposar un bany pels hostes. S'havia de tractar l'arquitectura amb respecte, i el problema no era de fàcil solució; a la planta baixa hi ha espais importants i amples. Es va habilitar una cel·la devora la caixa de l'escala, el lloc més adient per instal·lar conduccions; hi va haver zones del bany que es van elevar per posar el desguàs. A la dutxa es pot tocar el sostre amb el cap, però, ja que estem a un convent, no és inadequat dutxar-se agenollat al mateix temps que es dona gràcies a Déu per l'aigua.

La Tourette és la seu de centres d'estudi o de fundacions. A més dels grups que estudien en els centres, el convent dona hospitalitat a religiosos no residents i a arquitectes. El refectori és un lloc plaent i cosmopolita, i les converses són interessants perquè els hostes no són vulgars turistes. El menjar és senzill, com fet a casa, i el vi és l'adequat. Tot plegat fa que un no es trobi com en un hotel, i això ajuda a viure l'arquitectura com un fet real. La diversitat dels hostes permet considerar que el refectori té dos finestrals, un que s'obri a la vall i l'altre al món.

Les mides antropomètriques de les cel·les i corredors fan més íntim el lloc per a la reflexió, en canvi la intimitat del dinar i la conversació en el refectori és deguda, en part, a les seves dimensions generoses. L'amable dignitat de l'espai tan sols és qüestió d'ordre i de mida. Els materials són senzills; en terra un trespol de morter s'engalana amb les juntes fosques, en l'especejament de les quals s'adverteix la successió àuria del Modulor, i la gelosia de Iannis Xenakis, que proporciona el primer pla al magnífic paisatge, és de construcció molt barata, el seu posat noble es deu als intervals, que es posen amb naturalitat aparentment arbitrària, com la dels arbres en el bosc, però, això sí, compostat per un gran compositor.

En el refectori l'espai no s'admira ni es contempla, només se sent. Unes senyorettes italianes demanen pel bany de senyores, i el prior ironitza quan l'encarregat de servir el dinar ho comenta, com que té el dia irònic es queixa d'un dels plats, "des oeufs à la portugaise", perquè "notre cuisine devient de plus en plus internationale". Una dona griuada i molt alegre, conversa sobre cuinar

8 dred and eighty-three centimetres, touch the ceiling with your fingertips without lifting your heels: two hundred and sixteen. Touch one wall with the soles of your feet and the other with your head: Leonardo was right. It is not that I am tall, it's that good architecture makes you grow. The bed is sixty centimetres wide; when you are asleep it is not narrow. Between the bed and the small balcony there is room for a reasonable-sized table, and behind the little radiator, which is in a niche next to the table, the monks have covered the wall with aluminium foil to avoid mould from the condensation.

On the table, there is an information leaflet. Visitors can move around freely as long as they do not disturb the privacy of the monks, i.e. their cells and the library. You can't help remembering that monastery libraries were the refuge of Greek-Roman culture until the arrival of more peaceable times; today too it would be a good idea to provide refuge to another not-so-distant culture. The leaflet also explains meal timetables and requests strict punctuality. Whether martyology or some other pious subject, each meal begins with a reading.

The corridor is square in section but taking measurements in situ is not elegant. When the old seminary was converted into a study centre, a bathroom was needed for guests; the architecture had to be treated with respect, and the problem had no immediate solution, on the ground floor there are important, large spaces. The cell chosen was next to the stairwell, the most suitable place for installing pipes; some areas were raised to install the waste pipes, thus, in the shower you can touch the ceiling with your head but, as it is a monastery, it is not inappropriate to shower on your knees while thanking God for the water.

La Tourette is the headquarters of study centres and foundations. In addition to the groups that study at the centres, the monastery gives hospitality to non-resident members of religious orders and architects. The refectory is an agreeable and cosmopolitan place, and conversations are interesting because the guests are not just common tourists. The food is simple and home-made, and the wine matches the food. You do not feel like you are in a hotel, and that helps you to experience the architecture as something real. Given the diversity of guests, it can be considered that the refectory has two large windows, one looking out onto the valley and the other onto the world.

Although the anthropometric dimensions of the cells and corridors make the place more private for reflection, the intimacy of the meal and conversation in the refectory is due, in part, to its generous dimensions. The pleasant dignity of the space is only a question of order and measure, the materials are modest, on the floor a simple mortar base is graced with the dark joints in whose breakdown you notice the Golden Series of the Modulor and the lattice by Iannis Xenakis, which provides the foreground for the magnificent landscape. It is of very

7
La Tourette

8
Traboule en Croix Rousse

9
Guignol en la Traboule

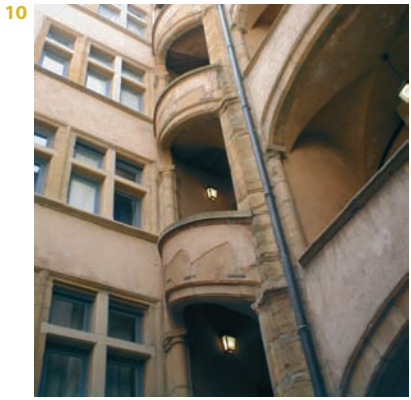
doscientos veintiséis; plantas de los pies tocan un muro y la cabeza el otro: dar la razón a Leonardo. No es que yo sea tan alto, es que la buena arquitectura hace crecer. La cama tiene sesenta centímetros de anchura, cuando uno está dormido no es estrecha. Entre la cama y la pequeña terraza cabe una mesa razonable, y detrás del pequeño radiador, que está en una hornacina junto a la mesa, los monjes han revestido el fondo con papel de aluminio para evitar los hongos de condensación.

Sobre la mesa hay un folleto informativo. El huésped puede moverse libremente si no turba la intimidad de los monjes; o sea sus celdas y la biblioteca. Es inevitable recordar que las bibliotecas de los conventos fueron el refugio de la cultura grecorromana hasta la llegada de tiempos apacibles; también hoy sería conveniente proporcionar refugio a otra cultura no tan lejana. El folleto también informa de los horarios de comida y exige rigurosa puntualidad. Sea martirologio u otro asunto piadoso, cada comida se inicia con una lectura.

El pasillo tiene sección cuadrada, pero no es elegante tomar medidas in situ. Cuando el primitivo seminario se transformó en centro de estudio, hubo que disponer un baño para huéspedes. Se debía tratar la arquitectura con respeto, y el problema no era de fácil solución; en la planta baja hay espacios importantes y amplios. Se habilitó una celda junto a la caja de escalera, el lugar más adecuado para instalar conducciones; algunas zonas se elevaron para instalar los desagües; así, en la ducha se puede tocar el techo con la cabeza, pero, ya que se trata de un convento, no es inadecuado tomar la ducha de rodillas al tiempo que se da gracias a Dios por el agua.

La Tourette es sede de centros de estudio o fundaciones. Además de los grupos que estudian en los centros, el convento da hospitalidad a religiosos no residentes y a arquitectos. El refectorio es un lugar ameno y cosmopolita, y las conversaciones son interesantes porque los huéspedes no son vulgares turistas. La comida es sencilla y cocinada como en casa, y el vino, acorde con la comida. Uno no se siente como en un hotel, y eso ayuda a vivir la arquitectura como algo real. Dada la diversidad de los huéspedes se puede considerar que el refectorio tiene dos ventanillas, uno se abre al valle y el otro al mundo.

Si bien las dimensiones antropométricas de celdas y pasillos hacen más íntimo el lugar para la reflexión, la intimidad de la comida y la conversación en el refectorio se debe, en parte, a sus dimensiones generosas. La amable dignidad del espacio es sólo cuestión de orden y medida. Los materiales son modestos; en el suelo una sencilla solera de mortero se engalana con las juntas oscuras, en cuyo despiece se advierte la sucesión áurea del Modulor, y la celosía de Iannis Xenakis, que proporciona el primer plano al magnífico paisaje, es de construcción muy modesta; su noble porte se debe a los intervalos, dispuestos con naturalidad aparentemente arbitraria, como los de los árboles de un bosque, pero, eso sí, compuestos por un gran compositor.

10, 11, 12 i 13
Traboules

i l'arquitectura del Renaixement, mostra un coneixement profund d'ambdues matèries. Me demana si imagina a què es dedica, és serva del Bon Pastor i la seva feina és assistir a dones amb problemes; posa com exemple a les prostitutes. Molta fortalesa per a qui viu tant a prop del dolor. Hi ha una família xilena, i estan allotjats en el convent pel centre Barthèlemy de las Casas, que s'ocupa de qüestions d'Amèrica del Sud. El pare dona unes conferències a Lyon sobre la tortura a Xile, xerram de l'arquitectura del convent i mostra la seva decepció per la meua opinió, els edificis importants són d'una altra mena, l'Arc de la Défense, per exemple. La tortura a Xile, l'Arc de la Défense... quin home més estrany.

Conec en el refectori a Carlos Puente, m'interessa la seva obra i m'agrada conèixer-lo allà. Compartim la sobretaula amb un dels frares que està preocupat pels barons —els que van conèixer a Le Corbusier— sembla que, podien incórrer en idolatria, perquè es neguen a reconèixer els defectes del convent: els vidres dels passadissos mai s'han pogut netejar, la cortina del refectori actua com a mur Tromberg i dona molta escalfor a l'estiu... Carlos li diu que s'ha de patir la bona arquitectura, i el frare s'empenya, com pot ser bo el patiment! En aquell moment un grup d'arquitectes, autèntics turistes, prenen fotos a la finestra torta del replà de l'escala. "Fijate", diu el frare, "el error como genialidad". La finestra està torta per desplaçament de l'encofrat del formigó, i L. C. va prendre la millor solució, no fer res. Seguim xerrant dels defectes, de l'escàs pressupost del convent, i el frare reconeix que s'estima més el passadís tal com està que tancar els buits amb alumini; s'hi troba a gust en l'espai de L.C., el veu amb claredat, l'entén, l'arquitectura de L.C., li transmet serenitat. Seran les proporcions...

Hi ha un grup al convent que estudia el nou catecisme de Juan Pau II en el centre Albert le Grand; un altre grup investiga la música religiosa en el centre Thomas More, assagen i canten a l'oratori, i ho fan força bé. Un quart centre està dedicat a Tito de Alencar, un màrtir que havia residit en el convent; al cementiri dels frares hi ha una creu commemorativa de la seva mort, havia donat suport als moviments indígenes a Brasil i va patir turment a mans de sicaris d'una dictadura militar de trist record. No sé quina és l'activitat del centre. En el cementiri, d'extrema senzillesa, en una clariana del bosc, record que García Márquez data la fundació de Macondo el dia de l'enterrament de José Arcadio Buendía. Hi ha un cementiri, La Tourette ja no és tan sols un conjunt ordenat de materials.

En sortir del refectori, un membre del grup del centre Thomas More tempeja la vidriera de Xenakis i comença a donar cops suaus als vidres. Sona una tonada que recorda Brasil. Una catequista d'en Albert le Grand li reclama que destorbi la seva migdiada. L'obra de misericòrdia que recomanava suportar amb paciència les molèsties del proïsme ha desaparegut del catecisme.

Jacques Fayé és l'al·lot que fa la neteja. Co-neix el convent d'ençà que tenia cinc anys, i

modest construction, at intervals, arranged with an apparently arbitrary naturalness like those of the trees in a forest but, of course, composed by a great composer.

In the refectory, space is not admired or contemplated, only felt. Some young Italian women ask where the ladies' room is and the prior makes an ironic comment; when the man serving the food mentions it to him that he is having an ironic kind of day, he complains about one of the dishes, "des oeufs à la portugaise", because "notre cuisine devient de plus en plus internationale". A rather plump and very jovial lady talking about cuisine and Renaissance architecture and displaying in-depth knowledge of both subjects asked me if I could guess what she does. She is a servant of the Good Shepherd and her work involves helping women with problems, she mentions prostitutes as an example. A lot of strength for someone who lives so close to pain. There is a Chilean family, the father is speaking about torture in Chile at a conference in Lyon, and they are staying at the monastery via the Barthèlemy de las Casas centre, which deals with matters relating to South America. We talk about the monastery architecture and he shows his disappointment with my opinion, the important buildings are of a different type, the Arc de la Défense, for example. Torture in Chile, Arc de la Défense, what a strange fellow...

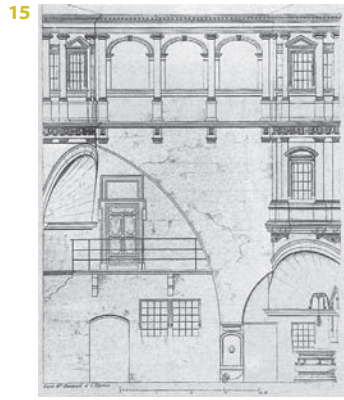
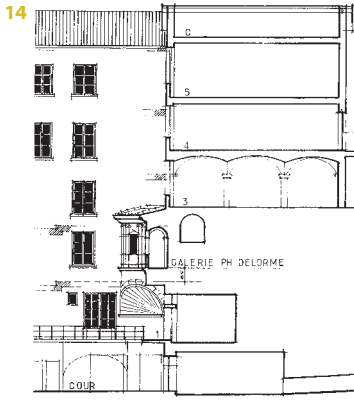
In the refectory I meet Carlos Puente, I'm interested in his work and I'm pleased to find him there. After our meal we had a chat with one of the monks who is concerned that the barons — those who knew Le Corbusier — apparently might be lapsing into idolatry because they refuse to acknowledge the monastery's defects, the glass in the corridors could never be cleaned, the refectory curtain acts like a Trombe wall and compounds the heat in the summer... Carlos says to him that good architecture has to be suffered, the monk is indignant: how can suffering be good?! Just at that moment, a group of architects, real tourists, were photographing a twisted window on the staircase landing. "Look," said the monk, "everyone taking photos of it, error as a stroke of genius. The window is twisted due to the movement of the formwork when it was concreted, and L.C. opted for the best solution: do nothing." We continued talking about the defects, the meagre monastery budget, and the monk acknowledged that he prefers the corridor just as it is rather than putting aluminium frames in the openings; he is at ease in L.C.'s space, he sees it with clarity, he understands it, L.C.'s architecture transmits calm to him; it must be the proportions...

There is a group at the monastery studying Jean Paul II's new catechism at the Albert le Grand, centre; another group is researching religious music at the Thomas More centre, they rehearse and sing in the main chapel, and they do it very well. A fourth centre is dedicated to Tito de Alencar, a martyr who had resided at the monastery. In the monks' cemetery there is a cross commemorating his death; he had supported indigenous movements in Brazil and suffered at the

En el refectorio el espacio no se admira ni se contempla, sólo se siente. Unas señoritas italianas preguntan por el baño de señoras, y el prior ironiza cuando el encargado de servir la comida se lo comenta; cómo tiene el día irónico se queja de uno de los platos, "des oeufs à la portugaise", porque "notre cuisine devient de plus en plus internationale". Una señora algo gruesa y muy jovial conversa sobre cocina o sobre arquitectura del Renacimiento exhibiendo un conocimiento profundo de ambas materias. Me pregunta si intuyo a qué se dedica, es sierva del Buen Pastor y su trabajo es asistir a mujeres con problemas; pone como ejemplo a las prostitutas. Mucha fortaleza para quién vive tan cerca del dolor. Hay una familia chilena, y están alojados en el convento por el centro Barthèlemy de las Casas, que se ocupa de cuestiones de América del Sur. El padre da unas conferencias en Lyon sobre la tortura en Chile, hablamos de la arquitectura del convento y manifiesta su decepción por mi opinión, los edificios importantes son de otro tipo, l'Arc de la Défense, por ejemplo. La tortura en Chile, l'Arc de la Défense... qué tipo tan raro.

Conozco en el refectorio a Carlos Puente, me interesa su obra y me gusta conocerlo allí. Compartimos la sobremesa con uno de los monjes que está preocupado por los barones —los que conocieron a Le Corbusier— al parecer, podían incurrir en idolatría porque se niegan a reconocer los defectos del convento: los vidrios de los pasillos nunca se pudieron limpiar, la cortina del refectorio actúa como un muro Tromberg y da mucho calor en verano... Carlos le dice que hay que sufrir la buena arquitectura, y el monje se indigna, ¡cómo puede ser bueno el sufrimiento! En aquel momento, un grupo de arquitectos, auténticos turistas, está fotografiando una ventana torcida en el rellano de la escalera. "Fijate", dice el monje, "el error como genialidad". La ventana está torcida por desplazamiento del encofrado al hormigonar, y L.C. tomó la mejor solución, no hacer nada. Seguimos hablando de los defectos, del exiguo presupuesto del convento, y el monje reconoce que prefiere el pasillo como está que poner carpintería de aluminio en los huecos; está a gusto en el espacio de L.C., lo ve con claridad, lo comprende, la arquitectura de L.C. le transmite serenidad. Serán las proporciones...

Hay un grupo en el convento que estudia el nuevo catecismo de Juan Pablo II en el centro Albert le Grand, otro grupo investiga sobre la música religiosa en el centro Thomas More, ensayan y cantan en el oratorio, y lo hacen muy bien. Un cuarto centro está dedicado a Tito de Alencar, un mártir que había residido en el convento; en el cementerio de los monjes hay una cruz conmemorativa de su muerte, había apoyado movimientos indígenas en Brasil y padeció tormento a manos de sicarios de una dictadura militar de lamentable recuerdo. No sé cual es la actividad del centro. En el cementerio, de extremada sencillez en un claro de bosque, recuerdo que García Márquez sitúa la fundación de Macondo el día del entierro de José Arcadio Buendía. Hay un cementerio, La Tourette ya no es solamente un conjunto ordenado de materiales.

14, 15, 16 i 17
Le Philibert

necessita que li confirmin la seva arquitectura és maca, perquè el seu judici és subjectiu. M'explica que té accés a la biblioteca i ha vist els dibuixos de Xenakis, que el captiven. Cada dia em demana si vaig a Lyon; no té sort; m'enredra, perquè no tenguí altre remei que dur-lo allà. Anam al barri Croix Rousse, un barri acollidor amb edificis de cases per viure-hi, que recorden la Barcelona dels mestres d'obra. Jacques volia presentar-me als seus amics okupes; els okupes tenen l'olfacte similar al de les mosques, quan un barri fa olor a podrit urbanístic ells hi són; si hi ha okupes a qualque lloc, és probable que s'acosti una requalificació salvatge. Això és el que va passar a Croix Rousse. Els okupes de Croix Rousse són persones cultes i pacífiques; vaig dinar amb ells, i després em van dur a conèixer "les traboules" i "le Philibert". "Les traboules" són passatges camuflats en els interiors de les illes que permeten desplaçar grans grups per la ciutat, i la gent surt d'una porta, creua el carrer i entra a una altra porta. "Les traboules" varen ser molt importants durant l'ocupació alemanya. "Le Philibert" va ser la primera obra de Philibert de L'Orme a la seva tornada de Roma; és una galeria que uneix dues propietats, i està recolzada en un joc de trompes, el repertori renaixentista suportat per la bona construcció gòtica. Aquesta visita va ser l'inici del meu interès per Philibert. Per accedir a "le Philibert" s'ha de travessar un hotel d'agreg estil postmodern. Imagin La Tourette convertit en hotel. De dues cel·les, una habitació amb bany, restaurant mencionat per una important guia gastronòmica, moqueta amb dibuix "Modulor", al·lotes guapes vestides de monja interpretant la "Suite del Gran Cañón" amb maces de feltre damunt els vidres de Xenakis, tots els defectes solucionats amb materials de primera qualitat, i tot aquest horror superposat a les nobles formes i proporcions de Le Corbusier. Això sí que seria dolorós, i no allò d'en Colin Rowe! ♦

Xumeu Mestre
Traduït per Magdalena Jaume

hands of henchmen of a military dictatorship that left a terrible legacy. I don't know what that centre's activities are. At the cemetery, of extreme simplicity and set in a forest clearing, I remember that García Márquez dates the founding of Macondo on the day José Arcadio Buendía is buried. There is a cemetery: La Tourette is no longer just an ordered set of materials.

Upon leaving the refectory a member of the Thomas More centre group checks out the Xenakis glass and starts to tap it lightly. A tune sounds that is reminiscent of Brazil. One of the Albert le Grand catechists reproaches him for disturbing her nap. The work of mercy that recommends bearing thy neighbour's wrongs with patience must have disappeared from the catechism.

Jacques Fayé is the young man who cleans the monastery, he has known the place since he was five years old and needs others to confirm that its architecture is beautiful because his judgement is subjective. He explains to me that he has access to the library and has seen the drawings by Xenakis, and that they fascinate him. He always asks me if I am going to Lyon, no luck, but he talks me into it with a lie so I have no option but to take him there. We go to the Croix Rousse neighbourhood, a welcoming place with residential buildings that are reminiscent of the Barcelona of the master builders. Jacques wanted to introduce me to his squatter friends; squatters have noses like flies, when a neighbourhood whiffs of urban decay they swarm in. If there are squatters in a place, it is highly probable that a radical reclassification is close at hand. That is what happened in Croix Rousse. The squatters of Croix Rousse are educated and peaceful people, I eat with them and then they take me to see the "traboules" and the "Philibert". The traboules are hidden passageways through the street blocks which allow large groups to be moved around the city by crossing streets between one entry door and the next, and they played an important role during the German occupation. The Philibert was the first work by Philibert de l'Orme upon his return from Rome; it is a gallery that links two properties supported by a sizeable trumpet arch, the Renaissance repertoire supported by good Gothic construction. This visit marked the start of my interest in Philibert. To access the "Philibert" you have to cross a harsh, post-modern style hotel. I imagine La Tourette converted into a hotel. For every two cells a room with a bathroom, a restaurant that wins awards from prominent gastronomic guides, fitted carpet with a "Modulor" pattern, beautiful girls in nuns' habits playing the "Grand Canyon suite", with felt mallets on the Xenakis glass, all the defects solved using top quality materials and all this horror superimposed on the noble forms and proportions of Le Corbusier. That really would be painful. ♦

Xumeu Mestre
Translated by Debbie Smirthwaite

Al salir del refectorio, un miembro del grupo del centro Thomas More tantea la vidriera de Xenakis y empieza a golpear suavemente los vidrios. Suena una melodía que recuerda Brasil. Una catequista de Albert le Grand le recrimina que interrumpa su siesta. La obra de misericordia que recomendaba soportar con paciencia las molestias del prójimo ha desaparecido del catecismo.

Jacques Fayé es el muchacho que limpia el convento, lo conoce desde que tenía cinco años, y necesita que le confirmen que su arquitectura es bella, porque su juicio es subjetivo. Me explica que tiene acceso a la biblioteca y ha visto los dibujos de Xenakis, le fascinan. Cada vez que salgo me pregunta si voy a Lyon; no tiene suerte. Me enreda con un embuste para que no tenga otro remedio que llevarlo allí. Vamos al barrio Croix Rousse, un barrio acogedor con edificios de viviendas que recuerdan la Barcelona de los maestros de obra. Jacques quería presentarme a sus amigos okupas; los okupas tienen un olfato similar al de las moscas, cuando un barrio huele a podredumbre urbanística acuden allá; si en un lugar hay okupas, es muy probable que se avecine una recalificación salvaje. Así ocurrió en Croix Rousse. Los okupas de Croix Rousse son personas cultas y pacíficas; como con ellos y luego me llevan a conocer "les traboules" y "le Philibert". "Les traboules" son pasajes camuflados en interiores de manzana que permiten desplazar grandes grupos por la ciudad atravesando calles entre un portal y otro; fueron muy importantes durante la ocupación alemana. "Le Philibert" fue la primera obra de Philibert de l'Orme a su vuelta de Roma; es una galería que une dos propiedades apoyada en un juego de trompas, el repertorio renacentista soportado por la buena construcción gòtica. Esta visita fue el inicio de mi interés por Philibert. Para acceder a "le Philibert" hay que atravesar un hotel de agrrio estilo postmoderno. Imagino La Tourette convertido en hotel. De cada dos cel·les, una habitació amb bany, restaurant galardonado por una importante guía gastronòmica, moqueta con despiece "Modulor", bellas muchachas con hábito de monja interpretando la "Suite del Gran Cañón" con maces de feltro sobre los vidrios de Xenakis, todos los defectos solucionados con materiales de primera calidad, y todo este horror superpuesto a las nobles formas y proporciones de Le Corbusier. ¡Esto sí que sería doloroso, y no lo de Colin Rowe! ♦

Xumeu Mestre